

ЗАГАЛЬНЕ, ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ, ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

Гук З.Ю.

аспірант,

Львівський національний університет

імені Івана Франка

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ГРУПИ ГЕРМАНІЗМІВ В ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТАХ ГАЛИЧИНИ В ПЕРІОД НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ 1940-1944 РОКІВ

Динамічний розвиток суспільства та історичні події неодмінно впливають на зміни у мові, постійно поповнюючи лексичний склад мови новими елементами. Українська мова завжди була відкритою для поповнення лексикою з іншомовних джерел.

Метою дослідження є виокремити лексико-семантичні групи лінгвоодиниць німецького походження в публіцистичних текстах газетних видань Галичини за період 1941-1942 рр.

Об'єктом дослідження стали германізми з таких газетних видань: Львівські вісті (1941-1944 рр.), Вільне слово (1941-1942 рр.), Голос Підкарпаття (1942-1944 рр.) за період одного року. Германізми були виокремлені з газетних текстів методом суцільної вибірки та опрацьовані методом наскрізного аналізу. Загальна кількість знайдених германізмів становить 87 лексем.

Актуальність теми полягає в тому, що питання германізмів, їхня стилістика та функціонування в публіцистичних текстах є мало вивченими та потребують більш детального дослідженнями.

Для повноти дослідження слід зазначити, що під поняттям германізм вважатимемо слово, його окреме значення, вислів тощо, запозичені з німецької мови або перекладені чи утворені за її зразком.

Українсько-німецькі мовні контакти в Галичині мають давню історію та залиши свій слід в українській мові. Ще за часів Галицького князівства існували інтенсивні торгівельно-економічні зв'язки, згодом значно впливу мова зазнала в період Австро-Угорського панування. Після розпаду імперії німецькомовний вплив дещо послабився, оскільки багато носіїв німецької мови покинули межі Галичини. О. Горбач у своїй праці зазначає, що «наново віджили деякі германізми, бо прийшла ще й повинь нових слів із новою окупацією Галичини 1940-1944 років, коли

служба в німецьких військових частинах принесла в мову українського вояцтва хвилю нових германізмів» [6, с. 447]. Цей період знаменується завершальним етапом у контактуванні української та німецької мов. За радянський період влада всіляко намагалась викоринити германізми з ужитку, а більшість лексем німецького походження не увійшли до складу Словника української мови (1970-1980 рр.). Чимало досліджень присвячено темі німецьких запозичень, проте все ще залишаються мало вивчена сфери функціонування германізмів в публіцистиці, а тим паче за період німецької окупації. Тож тепер коли Україна є незалежною, а тема германізмів в українській мові і досі актуальною, саме час зробити незалежне дослідження, не заангажоване політикою.

Принципи запозичення й традиції функціонування лексичних одиниць німецького походження в українській мові на зламі ХІХ і ХХ ст. були предметом ґрунтовних наукових студій І. Шаровольського та Д. Шелудька. Окремі аспекти вивчення семантичного складу запозичень в українському узусі зазначеного періоду висвітлено в розвідках О. Муромцевої та Л. Ткач.

З окупацією Галичини відновились мовні контакти з носіями мови, що неодмінно вплинуло на розвиток мови, а саме проникненням нових та відновлення вживання вже існуючих лексем німецького походження. Такі мовні контакти мали в плив на всі сфери життя і перса не є винятком.

Мова преси це мова періодичних, видань, які розповідають про події внутрішнього та зовнішнього життя регіону, країни. Характерним для публіцистичного стилю є синтез складників наукового, офіційно-ділового, художнього та розмовного стилів. Лексика публіцистичних статей насичена суспільно-політичними та соціально-економічними термінами, уживанням в переносному значенні лінгвоодиниць інших стилів та художніми засобами.

У публіцистичному дискурсі статей окупаційного періоду представлені германізми з різних сфер життя – військово-політичної, фінансово-економічної, назви органів влади, шкільництво та інше. В цей період контактування між мовами риторика окупаційної публіцистики характеризується вживанням лексики військово-політичної тематики, оскільки в газетах описуються військові дії, а саме: алярм – *der Alarm* – тривога [4, с. 3], атентат – *das Attentat* – замах на життя людини [9, с. 2], гауптман – *der Hauptmann* – головнокомандувач [4, с. 3], гебіткомісар – *der Gebietskommissar* – окружний комісар [5, с. 4], дивізія – *die Division* – дивізія [13, с. 3], експлозія – *die Explosion* – вибух [11, с. 2], канонірка – *der Kanonier* – рядовий артилерії [13, с. 2], масакра – *das Massaker* – бійня, різанина [3, с. 1], морд – *der Mord* – вбивство [8, с. 1], оберлейтенант – *der Oberleutnant* – старший лейтенант [11, с. 2],

офензивний – *offensiv* – наступальний [2, с. 1], плюндрувати – *plündern* – грабувати, мародерствувати [1, с. 1], помордувати – *morden* – жорстоко вбивати [10, с. 1], фірер – *der Führer* – керівник, лідер [8, с. 1], штаб – *der Stab* – орган військового управління [2, с. 1].

Германізмами поповнився термінологічний фонд юридичної лексики, так до складу цієї тематичної групи увійшли такі лексеми: легітимація – *die Legitimation* – узаконення [11, с. 4], парцеляція – *die Parzellierung* – поділ землі на ділянки [13:3], прокламація – *die Proklamation* – проголошення [8, с. 1].

До фінансово-економічної групи германізмів увійшли наступні лексеми: конто – *das Konto* – рахунок [10, с. 1], асекурація – *die Assekuranz* – страхування [13, с. 3].

Тематична група лексем, що стосується шкільництва налічує наступні германізми: абсолювент – *der Absolvent* – випускник школи [4, с. 2], фахова школа – *die Fachschule* – школа на здобуття певної професії [4, с. 2].

Виробничо-промислова група лексики містить такі лексеми: броварня – *die Brauerei* – пивоварний завод [4, с. 4], бюро – *das Büro* – контора [3, с. 1], льокаль – *das Lokal* – 1. кафе, ресторан; 2. склад [3, с. 5], мануфактурний – *die Manufaktur* – виробничий [1, с. 5], фільварок – *das Vorwerk* – хутір, ферма, господарство [3, с. 4], продуцент – *der Produzent* – виробник [12, с. 4], шпихлір – *der Speicher* – комора [5, с. 5].

Тематична група на позначення абстрактних понять та загально-побутової лексики зустрічається в публіцистичних текстах літературного жанру, в громадсько-політичному та в рекламному дискурсах, наприклад: До складу цієї лексико-семантичної групи лінгвоодиниць входять такі лексеми: вильосовувати – *losen* – тягнути жереб, випомпувати – *auspumpen* – викачувати [13, с. 3], гратуляційний – *gratulieren* – привітальний [4, с. 1], деко – *die Decke* – [5, с. 5], евентуальний – *eventuell* – випадковий [1, с. 6], люксовий – *luxuriös* – розкішний [1, с. 5], мармеляда – *die Marmelade* – варення [12, с. 3], матрац – *Matratze* – матрац [9, с. 4], мати рації – *Recht haben* – бути правим [3, с. 4], смазування – *die Schmierung* – змащування [4, с. 8], файно – *fein* – добре, гарно, приємно [4, с. 7], фамілія – *die Familie* – родина, сім'я [3, с. 4].

Лексеми німецького походження передають колорит епохи, навіть, якщо вони виконують номінативну функцію і є стилістично немарковані, безперечно впливають на текст вже тому, що германізми виділяються з поміж питомої лексики української мови додаючи особливого стилістичного оформлення.

При аналізі матеріалу доведено, що мова преси містить значну кількість германізмів із різних семантичних категорій: назви суспільних класів і груп, назви економічних понять, органів влади, державних установ, громадських організацій і посад, на означення абстрактних понять; широко представлена лексика термінологічна – правнича, військова, юридична тощо. Також, проаналізовано фонетичні, семантичні та морфологічні зміни, яких зазнали германізми в процесі адаптації в мові-реципієнті. Розглянуто стилістичні функції германізмів в публіцистичних текстах за період німецької окупації Галичини.

Список використаних джерел:

1. Вільне слово / [відп. ред. М. Бараник] – Львів, 1941. – № 11. – 6 с.
2. Вільне слово / [відп. ред. М. Бараник] – Львів, 1941. – № 24. – 6 с.
3. Голос Підкарпаття / [відп. ред. О. Боднарівич] – Львів, 1942. – Ч. 2(36). – 8 с.
4. Голос Підкарпаття / [відп. ред. О. Боднарівич] – Львів, 1942. – Ч. 5(39). – 8 с.
5. Голос Підкарпаття / [відп. ред. О. Боднарівич] – Львів, 1942. – Ч. 6(40). – 8 с.
6. Горбач О. Арго в Україні / О. Горбач. – Л.: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2006. – 688 с.
7. Крысин Л. П. Иноязычные слова в современном русском языке / Л. П. Крысин. – М.: Наука, 1968. – С. 36.
8. Львівські вісті / [відп. ред. Г. Андрашко] – Львів: Вид-тво Львівські вісті, 1941. – № 73. – 4 с.
9. Львівські вісті / [відп. ред. Г. Андрашко] – Львів: Вид-тво Львівські вісті, 1941. – № 1. – 2 с.
10. Львівські вісті / [відп. ред. Г. Андрашко] – Львів: Вид-тво Львівські вісті, 1941. – № 20. – 8 с.
11. Львівські вісті / [відп. ред. Г. Андрашко] – Львів: Вид-тво Львівські вісті, 1941. – № 22. – 4 с.
12. Львівські вісті / [відп. ред. Г. Андрашко] – Львів: Вид-тво Львівські вісті, 1941. – № 45. – 4 с.
13. Львівські вісті / [відп. ред. Г. Андрашко] – Львів: Вид-тво Львівські вісті, 1941. – № 46. – 4 с.
14. Львівські вісті / [відп. ред. Г. Андрашко] – Львів: Вид-тво Львівські вісті, 1941. – № 73. – 4 с.
15. Львівські вісті / [відп. ред. Г. Андрашко] – Львів: Вид-тво Львівські вісті, 1941. – № 99. – 4 с.